

УДК 343.3/7:341

О. М. Архипов, аспірант

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ *МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН* ТА *ЗЛОЧИН МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ*

Розглянуто проблему співвідношення понять *міжнародний злочин* та *злочин міжнародного характеру* у зв'язку із прийняттям 5 квітня 2001 року Кримінального Кодексу України, який передбачає відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Ключові слова: міжнародний злочин, злочин міжнародного характеру, ознаки злочину, протиправність.

У сучасній доктрині міжнародного права злочинні діяння традиційно поділяють на два види. Перший вид — це *міжнародні злочини*, другий вид об'єднує так звані *злочини міжнародного характеру*. В проекті статей про відповідальність держав міжнародний злочин визначено як такий, що порушує настільки важливі міжнародні обов'язки, що розглядається як злочин міжнародним суспільством в цілому [1, 221]. В свою чергу, категорія злочинів міжнародного характеру об'єднує “ті правопорушення індивідів, які вчиняються поза зв'язком з тією чи іншою державною політикою, але посягають не тільки на національний, але й на міжнародний правопорядок, створюючи суспільну небезпеку для двох, декількох або всіх держав...” [2, 188].

Таким чином, доктриною передбачалося, що *міжнародні злочини вчиняються державами*, тоді як *злочини міжнародного характеру вчиняються індивідами*. Але після подій Другої світової війни Нюрнберзький військовий трибунал указав, що “злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчиняють такі злочини, можуть бути дотримані встановлення міжнародного права” [3, 992]. У зв'язку з цим було визнано, що суб'єктом міжнародного злочину, з одного боку є держава, а з іншого — фізична особа, дії якої приписуються державі.

Визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного злочину сприяло підготовці в 1953 році Комісією з міжнародного права ООН, Проекту Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства. Однак цей проект не був ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН, і тому в 1997 році Комісія підготувала новий проект Кодексу. Відповідно до цього Проекту, злочини проти миру та безпеки людства тягнуть за собою особисту відповідальність індивіда [12, 71]. У зв'язку з цим тепер доктрина міжнародного права визнає, що суб'єктами міжнародних злочинів, з одного боку, виступають фізичні особи, дії яких при відповідних умовах приписуються державі, а з іншого боку, суб'єктом міжнародних злочинів визнається держава. В той же час, суб'єктами злочинів міжнародного характеру визнаються виключно фізичні особи.

Аналіз визначень міжнародних злочинів, що існують в доктрині міжнародного права показує, що в принципі існує *єдине визначення міжнародного злочину*, незалежно від того, виступає суб'єктом злочину держава чи фізична особа. В доктрині існує доволі великий перелік визначень міжнародного злочину.

П. М. Курис визначає міжнародні злочини як “особливо небезпечні міжна-

також організаціям та громадянам, караються або відповідно з нормами, встановленими в міжнародних угодах (конвенціях), ратифікованих у встановленому порядку або відповідно до норм національного кримінального законодавства згідно з цими угодами” [9, 171]. Вказівка автора на те, що до злочинів міжнародного характеру відносяться діяння, які не є злочинами проти людства, фактично не несе в собі змістовного навантаження. Інші ознаки також не стосуються виключно злочинів міжнародного характеру, а характеризують також і міжнародні злочини.

В. О. Василенко визначає такі злочини як “квазіміжнародні делікти, які представляють собою діяння фізичної особи, що протирічать приписам міжнародних угод або звичаїв, так само як і сформульованим на їх засаді нормам внутрідержавного (національного) права [9, 171].

Порівняння ознак, притаманних міжнародним злочинам і злочинам міжнародного характеру, дозволяє виявити правову природу цих злочинів.

Н. О. Бондаренко і В. І. Терентьев вказують на такі ознаки міжнародних злочинів — порушень інтересів міжнародного співробітництва. Такі злочини пов’язані з міжнародними відносинами та визначаються міжнародними актами спеціального призначення, які називають конкретні види злочинів та конкретне покарання за них. Справи про ці злочини розглядаються міжнародним судом або спеціально створеним міжнародним трибуналом. Важливою ознакою цих злочинів є визнання їх ООН [6, 24-25]. В той же час, злочини міжнародного характеру, по-перше, створюють загрозу міжнародним державним інтересам. По-друге, боротьба з цими злочинами здійснюється за внутрідержавним законодавством конкретної держави. По-третє, відповідальність за їх вчинення несуть фізичні особи. Четверте, юрисдикція здійснюється органами правосуддя конкретної держави. П’яте, держава не несе відповідальності за вчинення її громадянами таких злочинів [6, 25].

Характеристика ознак цих злочинів деякою мірою була наведена вище, проте аналіз наведених ознак цих двох видів злочинів показує, що ознаки одного виду можуть характеризувати інший вид злочинів. Так, визначеність міжнародних злочинів міжнародними актами спеціального призначення та пов’язаність їх з міждержавними відносинами може бути притаманною також і злочинам міжнародного характеру. Якщо в Уставах Токійського та Нюрнберзького Воєнних Трибуналів міжнародні злочини розподіляються на злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людяності і закріплюються склади цих злочинів [11, 764-765], то, наприклад, боротьба з таким явищем як тероризм також здійснюється на засаді відповідних міжнародних актів: Конвенція про злочини та деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден, 1963 р., Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, 1980 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, 1971 р., Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, 1979 р. і т. ін.

Далі. Така ознака злочинів міжнародного характеру як здійснення боротьби з ними за внутрідержавним законодавством конкретної держави також не є виключною ознакою цих злочинів. Доказом цього може служити включення в новий Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року XX розділу, що об’єднує як міжнародні злочини, так і злочини міжнародного характеру.

Ще один перелік ознак цих видів злочинів пропонує М. О. Баймуратов. На його думку, міжнародні злочини вчиняються державами, посадовими особами держав, які використовують механізм держави в злочинних цілях, а також рядовими виконавцями. Вчиняються в безпосередньому зв’язку з державою. Посягають на міжнародний мир та безпеку, погрожують засадам міжнародного правопорядку. Відповідальність несе держава, як суб’єкт міжнародного права, так і виконавець несе кримінальну відповідальність, що настає в межах міжнародної, а в деяких випадках внутрідержавної(національної) юрисдикції [7, 149]. В той же час, злочини міжнародного характеру, на думку автора, зачіпають інтереси двох або декількох

коналого і глибокого вивчення, оскільки має велике значення в боротьбі з міжнародною злочинністю і в забезпеченні миру та безпеки людства.

Література

1. Курс международного права в 7 т. — М., 1990. — Т. 3. — 270с.
2. Курс международного права в 7 т. — М., 1992. — Т. 6. — 312с.
3. Нюрнбергский процесс. Сборник материалов. — Т. 2. — М., 1955. — 1156с.
4. Курис П. М. Международные правонарушения и ответственность государства. — Вильнюс., 1973. — 280с.
5. Панов В. П. Международное уголовное право: Учебное пособие. — М., 1997. — 320с.
6. Бондаренко Н. А., Терентьев В. И. Международное уголовное право. — Одесса., 2000. — 46с.
7. Баймуратов М. А. Международное право. — Харьков., 2000. — 736с.
8. Карпец И. И. Преступления международного характера. — М., 1979. — 264с.
9. Василенко В. А. Ответственность государств за международные правонарушения. — К., 1976. — 268с.
10. Ушаков Н. А. Основания международной ответственности государств. — М., 1983. — 184с.
11. Действующее международное право в 3 т. — М., 1997. — Т. 3. — 832с.
12. Лукашук И. И., Наумов А. В. Международное уголовное право: Учебник. — М., 1999. — 287с.
13. Международное право: Учебник. — М., 2000. — 720с.

А. М. Архипов

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ И ПРЕСТУПЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ХАРАКТЕРА

РЕЗЮМЕ

В современной доктрине международного права преступления традиционно разделяются на *международные преступления* и *преступления международного характера*. В то же время, в связи с формированием самостоятельной отрасли международного права — международного уголовного права, а также из-за отсутствия объективных отличительных признаков, по которым возможно было бы разделение на данные виды преступлений, а также с возрастающим объемом преступлений международного характера, которые фактически уравнивают их с международными преступлениями, возникла тенденция к объединению в научной литературе данных видов преступлений в единую группу международных преступлений.

Ключевые слова: международные преступления, преступления международного характера, признаки преступлений, противоправность.